

**80 let Společnosti pro hudební
výchovu a reflexe současného
stavu hudebního vzdělávání u nás**

PaedDr. Jan Prchal

Společnost pro hudební výchovu

České republiky

1. Úvod

Rok 2014 přinesl kromě mnoha dalších i výročí založení Společnosti pro hudební výchovu – 11. června 2014 tomu bylo právě 80 let. Společnost pro hudební výchovu se tím řadí k nejstarším institucím tohoto druhu nejen u nás, ale i v mezinárodním kontextu. Je poněkud hořkou – byť nikoli překvapující - skutečností, že tomuto jubileu média věnovala minimálně pozornosti, ačkoli hudební výchova v tom nejširším smyslu slova spoluurčuje obecnou kulturní úroveň společnosti jako takové. Výročí samotné přímo nabádá k určitému ohlédnutí a zhodnocení a logicky vede k reflexi současného stavu hudební výchovy a obecněji pojato hudebního vzdělávání u nás.

2. Ohlédnutí I – tradice hudebního vzdělávání

Hudební vzdělávání má v našich zemích dlouholetou tradici – připomeňme jen např. bratrské humanistické školství a odkaz Jana Blahoslava (1523 – 1571)¹ a Jana Amose Komenského (1592 – 1670) s důrazem na zpěv a múzickou výchovu². Informaci o hudebním vzdělávání u nás podává i *Hudební cestopis 18. věku* Charlese Bourneyho³. Naše zamyšlení ale budeme směřovat především k hudebnímu vzdělávání institucionalizovanému a soustředíme se na století dvacáté.

Potřebu systematického a komplexního hudebního vzdělávání v nejširším smyslu slova definoval ve svém spisu *Základy hudební výchovy na nehudebních školách* již v roce 1930 dr. Vladimír Helfert. Oproti dosavadní školské praxi (vyučovaným předmětem byl především zpěv) postavil progresivní myšlenku všestranně pojaté hudební výchovy rozvíjející hudebnost, kterou považoval za vlastnost danou všem lidem, nikoliv pouze aktivním hudebníkům nebo autorům. Jeho koncept v obecném smyslu slova obsahoval kromě zpěvu i rozvíjení ostatních dovedností – hudebního sluchu, hudební paměti a představivosti (tedy dovedností receptivních) a důraz kladl i na stránku teoretickou, rozvoj „hudební inteligence“. Zdůraznil význam a nezastupitelnost hudební výchovy pro rozvoj jak osobnosti žáků a studentů, tak celé společnosti a jakkoli uznával význam

¹ V Olomouci roku 1588 vydaný spis *Musica aneb Knížka zpěvákům náležitě zprávy v sobě zavírající určená pro „kantory prosté a neumělé“*.

² V Informatoriu školy mateřské (*Musica maxima nobis naturalis est*), *Orbis pictus* a *Schola ludus* (kde se zaměřuje i na hudební teorii a praktické vedení výuky, tedy „nauku“ a „metodiku“ v dnešním smyslu slova).

³ BOURNEY, Charles. *Hudební cestopis 18. věku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1966

činnosti kulturních institucí i společenských organizací, požadoval systémovost, závaznost a organizovanost, tedy zavedení **povinné** a soustavné hudební výchovy na školách národních, středních i odborných. Tyto myšlenky byly na svou dobu velice pokrokové a většina z nich neztratila nic na své aktuálnosti ani dnes, po více než 80 letech.

3. Ohlédnutí II – vznik SHV

Situace v oblasti hudebního vzdělávání, snahy a boj o inovaci obsahu předmětu po vzniku samostatné republiky vyústily ve vznik Společnosti pro hudební výchovu.

Společnost pro hudební výchovu Praha (Société d'Education Musicale Prague) byla založena na ustavující schůzi 11. června roku 1934 a jako hlavní cíle si hned v počátku stanovila péči o rozvoj hudebního cítění a vzdělávání mládeže i dospělých v co nejširších lidových vrstvách – „šířit smysl a porozumění pro hudbu, zájem o ni a lásku k ní“. Na ustavujícím zasedání zazněla slova představitelů československé kultury a vědy a zástupců univerzit, vedoucích kateder muzikologie Zdeňka Nejedlého (Praha), Vladimíra Helferta (Brno) a Dobroslava Orla (Bratislava), kteří se stali členy výboru. Předsedou Společnosti byl zvolen dr. Kamil Krofta, ministr zahraničí ČSR, místopředsedou se stal Václav Talich a jednatelem Alois Hába. Do čela sekretariátu byl nominován Leo Kestenberg. Jak je vidno i z tohoto výčtu jmen, hudební výchově a jejímu místu v systému vzdělávání byla věnována značná pozornost a členství ve společnosti bylo chápáno jako záležitost prestižní. Byly ustanoveny čtyři sekce – první zajišťovala mezinárodní styky, druhá se měla soustředit na hudební výchovu na všech typech škol v ČSR, třetí měla za úkol povznesení hudebního života obecně a čtvrtá sekce byla administrativní a organizační. Společnost nebyla úřadem, neměla výkonné pravomoci, byla orgánem poradním, který podporoval všechny nové vyučovací trendy v hudební výchově, umělce a kolektivy reprezentující českou kulturu, soutěže pěveckých sborů, inicioval využívání hudby jako léčebného prostředku a pod. Sekretariát sídlil v budově ministerstva zahraničních věcí v Praze a na financování činnosti se podílely mimořádné fondy ministerstev zahraničí a školství, rozpočet hlavního města Prahy a dokonce kancelář prezidenta republiky společně s příspěvky dalších dárců, i zahraničních. Hlavními osobnostmi prvního výboru byli Kamil Krofta, Jaroslav Jindra, Zdeněk Nejedlý (ten ostatně navrhl i název společnosti), Vladimír Helfert, Alois Hába, Václav Talich a další. SHV ustanovila své odbočky v Brně (září

1934) a velice aktivní pobočku v Bratislavě (ustanovenou 2. 2. 1935), která v Bratislavě a Trenčianských Teplicích uspořádala kongres se zaměřením na lidovou píseň a její význam pro HV (2. – 6. 6. 1938).

Společnost pro hudební výchovu připravila a realizovala *I. Mezinárodní hudebně výchovný kongres*, který se konal ve dnech 4. – 9. dubna 1936 v Praze. Z pozvaných 22 států se zúčastnilo 14, z fašistického Německa např. nemohl přijet pozvaný Carl Orff. Vzhledem k zaměření kongresu *Výchova hudbou k humanizmu*, které bylo reakcí na hrozící fašismus, je to pochopitelné. Kongres zahájil v budově parlamentu ČSR osobně - již jako ministr zahraničních věcí - předseda Společnosti pro hudební výchovu Kamil Krofta. Tento kongres se stal inspirací pro ustavení *International Society for Music Education (ISME)*. Není bez zajímavosti, že na kongresu přijatá rezoluce má mnoho společného se současnými požadavky ISME. Předválečná SHV kromě již uvedeného zorganizovala a realizovala Mezinárodní konferenci o hudební tvorbě pro mládež v Paříži (doplněno ukázkovými koncerty, 28. – 30.6. 1937) a Mezinárodní pracovní konferenci o hudební výchově a léčebné pedagogice ve Švýcarsku (Basilej, Bern, Curych, 23. – 28. 6.1938).

Velmi důležitou osobností, která je spjata se vznikem a činností SHV, byl Leo Kestenberg, tvůrce progresivního hudebně vzdělávacího programu realizovaného v Německu, odkud byl nucen odejít do Československa (narozen v Ružomberoku, gymnázium studoval v Liberci).

Na podzim 1938 ukončila SHV svou činnost – plány na uspořádání II. mezinárodního kongresu o HV v Praze v dubnu roku 1939 tak vzaly za své.

Archiv SHV přečkal válku díky Jaroslavu Jindrovi. 29. ledna 1951 navrhlo mimořádné valné shromáždění bývalé SHV dobrovolné rozejití a podle stanov předání majetku České akademii věd a umění.

Styky s nově ustanovenou ISME se navazovaly obtížně.

Školská reforma z roku 1953 přinesla omezení počtu vyučovacích hodin hudební výchovy na všeobecně vzdělávacích školách (v některých ročnících byl předmět odstraněn úplně). Na stále se zhoršující situaci upozornilo Prohlášení československých skladatelů, hudebních vědců a koncertních umělců v prosinci 1955. Celostátní konference Svazu československých skladatelů⁴ v dubnu 1956 se stala počátkem desetiletého úsilí o zlepšení tohoto stavu, zkvalitnění hudební výchovy a v neposlední

⁴ Dále SČS

řadě o založení organizace, která by se problematikou zabývala. V roce 1963 formuloval sjezd SČS požadavek na ustavení Československé hudební společnosti. Celostátní aktiv pracovníků v oboru hudební výchovy zvolil 30. 3. 1965 přípravný výbor, který měl následná jednání dovést k založení Společnosti pro hudební výchovu (jmenujme alespoň Václava Holzkněcha, Viliama Fedora, Ilju Hurníka, Františka Lýska, Libora Melkuse, Jiřího Pilku, Josefa Plavce, Jarmilu Vrchotovou – Pátovou, Ivana Poledňáka, Vladimíra Poše nebo Lud'ka Zenkla, čestným předsedou byl zvolen Eugen Suchoň). Přípravný výbor byl aktivní, byly ustaveny tři komise – pro modernizaci hudebně výchovné práce (vedena Iljou Hurníkem se zabývala především Orffovým Schulwerkem), tisková (vedl ji Vladimír Poš) a komise pro pořádání kurzů a instruktáží (pod vedením Jarmily Vrchotové – Pátové).

Po složitých jednáních došlo 29. 9. 1967 na pražském ustavujícím aktivu ke vzniku *Československé společnosti pro hudební výchovu*⁵, která byla pokračovatelkou prvorepublikové SHV. Tato etapa je spjata se jmény Ivana Poledňáka, Jana Hanuše, Libora Melkuse, Viliama Fedora, Jana Dostala, Františka Sedláka, Ladislava Burlase, Petra Ebena, Vladimíra Gregora, Františka Lýska, Ivana Medka, Jiřího Pilky, Karla Reintera, Tibora Sedlického, Bohumíra Štědrone, Jarmily Vrchotové – Pátové, Ladislava Daniela, Ilji Hurníka, Bohumila Kulínského, Josefa Pazderky (předsednictvo a ústřední výbor) ... a to výčet není úplný. Do předsednictva ČSSHV byli zvoleni Jan Hanuš (předseda), Viliam Fedor a Libor Melkus (místopředsedové), Ivan Poledňák (vědecký tajemník) a Jan Dostal, Ladislav Leng a František Sedlák (členové). Čestné předsednictvo tvořili m.j. Alois Hába, Eugen Suchoň, Ján Cikker, Josef Plavec, Václav Holzkněcht a tehdejší ministři vlády Jiří Hájek (školství) a Karel Hoffmann (kultura a informace).

ČSSHV byla celostátní organizací s místními pobočkami. Její činnost se realizovala prostřednictvím 11 odborných komisí:

1. pro základní hudební výchovu (předseda J. Budík)
2. pro přípravu učitelů (předseda T. Sedlický)
3. pro lidové školy umění (předseda J. Feřt)
4. pro odborné hudební školství (předseda J. Přikryl)
5. pro hudebně pedagogickou teorii a výzkum (předseda L. Zenkl)
6. pro srovnávací hudební pedagogiku (předseda L. Daniel)
7. pro dokumentaci a dějiny HV (předseda V. Gregor)
8. pro hudební výchovu technickými médii (předseda J. Herden)
9. pro českou Orffovu školu (předseda V. Poš)

⁵ Dále ČSSHV

10. pro učební pomůcky a hudební nástroje (předseda V. Šimek)

11. publikační (předseda J. Dostal)

V roce 1969 byla na sjezdu v Ostravě provedena federalizace a vznikly tak *Česká společnost pro hudební výchovu (ČSHV)*, *Slovenská spoločnosť pre hudobnú výchovu (SSHV)* a jejich propojením *Československá společnost pro hudební výchovu (ČSSHV)*.

Od konce 60. let byly organizovány hudebně výchovné kurzy inspirované kurzy Orffova institutu v Salzburku. Tradice kurzů začíná v Chebu, odkud se postupně stěhovaly do dalších měst – Liberce, Mostu, Znojma, Rychnova nad Kněžnou.

V důsledku normalizačních represí hudebních vědců byla ukončena práce SČS, jehož byla SČSHV součástí a ta byla k 1. lednu 1972 právně zlikvidována. 27. března byla ministerstvem kultury schválena koncepce nové *České hudební společnosti*.

Přípravný výbor České hudební společnosti, který vyvíjel významnou aktivitu v období od léta 1972 do poloviny roku 1974, tvořili Jiří Bajer (předseda), Jan Budík, Jan Hanuš, který doplňovali Viktor Kalabis, František Sedlák, Čestmír Stašek a Dagmar Palacká. Rámcově byl podřízen Ministerstvu kultury a správně zařazen do Hudebního studia při Správě kulturních zařízení MK ČSR. 7. září 1973 je ČHS schválena jako dobrovolná společenská organizace. Toto období je z hlediska historie SHV velice významné, i přes mnohé problémy a omezení se podařilo uskutečnit řadu akcí (sbormistrovské kurzy, kurzy modernizace HV, 1. festival dětských sborů v Olomouci, přednášky pro učitele, kurz hry na zobcovou flétnu, na Slovensku seminář Hudební nástroj ve škole, Setkání přátel komorní hudby v Novém Jičíně ...).

12. prosince 1975 se uskutečnila ustavující konference *České hudební společnosti*, které předsedal Jiří Bajer. ČHS byla organizačně rozdělena do sekcí a ty následně do odborných komisí. Z našeho pohledu je důležitá II. sekce pedagogická, jejímž rámci pracovalo několik komisí: komise pro předškolní hudební výchovu (vedla jí Olga Janovská z Nového Jičína), komise pro hudební výchovu na základních školách (Miroslav Střelák), komise pro lidové školy umění (Zdeněk Pachovský z Karlových Varů), komise pro speciální hudební pedagogiku (Jitka Schánilcová), komise pro výchovné koncerty (Jiří Pilka), komise pro učební pomůcky a hudební nástroje (Miroslav Střelák). Se sekcí hudebně výchovnou je spojeno i jméno Evžena Valového. Ve třetí Sekci pro zájmovou uměleckou činnost pracovala komise dětského sborového zpěvu (Čestmír Stašek). Zvláště důležitou komisí v I. Sekci kulturně politické byla komise propagační, jejíž předsedou byl Václav Korbel, šéfredaktor časopisu Hudební nástroje. V rámci ČHS a její organizační struktury začala pracovat další zájmová

sdružení, většinou pečující o odkaz významných osobností české hudby (Společnost Bohuslava Martinů, Společnost Bedřicha Smetany ad., dále např. Společnost pro starou hudbu). Po 2. konferenci ČHS (5. května 1982), která potvrdila ve funkci předsedy Jiřího Bajera a svým usnesením umožnila přijetí do té doby samostatných organizací – např. Hudební mládeže ČSR (květen 1982) nebo ustavení organizací nových (Česká jazzová společnost – květen 1983, Společnost Gustava Mahlera – květen 1986). Členská základna v tomto období vzrostala na téměř na 15 tisíc členů (!). Strukturu ČHS v té době tvořily 3 odborné sekce s 18 komisemi – pedagogická sekce měla 11 komisí. Existovalo 14 zájmových sdružení a 6 krajských poboček. Společnost dala podnět k celostátním setkáním hudebních pedagogů, skladatelů, umělců a muzikologů na konferencích pořádaných v Nitře v letech 1984 a 1986. Je dobré zmínit, že výsledkem těchto jednání byl vznik 15 škol s rozšířenou výukou hudební výchovy nebo počátek příprav zřizování gymnázií s rozšířenou výukou hudební výchovy. Poukázaly rovněž na neudržitelnou situaci vzniklou realizací tzv. Nové koncepce vzdělávání, která odstranila hudební výchovu z osmých a devátých ročníků základních škol. 3. konference ČHS se uskutečnila v listopadu 1987.

Po další roky byla ČHS spjata se jménem paní Míly Smetáčkové a nesmíme opomenout paní Evu Štrausovou. Bylo by hrubou chybou nezmínit pana Stanislava Tesaře. Po dlouhá léta se podílela na organizování hudebních kurzů paní Hana Halíková.

Hudebně výchovná sekce v čele s Evženem Valovým se v prosinci 1989 přejmenovala na *Společnost pro HV v rámci ČHS*. V roce 1991 se předsedou stal Jaroslav Herden, jedna z nejvýznamnějších osobností naší hudební pedagogiky. Hudební kurzy se pod jeho vedením přestěhovaly do Rychnova nad Kněžnou. Jaroslavu Herdenovi, osobnosti velice kreativní, se jako předsedovi SHV a vedoucímu Katedry HV na PF UK Praha podařilo uspořádat několik významných hudebně výchovných konferencí, které reflektovaly aktuální témata (populární hudba v HV, využití moderních technologií a keyboardů v HV ad.), což bylo a je v rámci pořádaných konferencí obecně spíše výjimkou. V roce 1994 byla i z jeho iniciativy uspořádána mezinárodní konference, která připomněla 60. výročí vzniku SHV⁶. Příspěvky opět popsaly aktuální stav hudebního vzdělávání, poukázaly na problematické body a definovaly okruhy problémů, které je třeba řešit.

⁶ Kreativita a integrativní hudební pedagogika v evropské hudební výchově, Praha 20. – 21. 4. 1994, Společnost pro hudební výchovu České hudební společnosti a Katedra hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

4. Ohlédnutí III – SHV dnes

Od roku 2002 je předsedou pedagog z Liberce Jan Prchal. Po ukončení činnosti ČHS k 31. 12. 2006, která do té doby zastřešovala činnost (nejen) SHV, se podařilo (už jako *Společnost pro hudební výchovu České republiky*) transformovat na občanské sdružení a v současnosti na zapsaný spolek s celorepublikovou působností. SHV ČR pokračuje v pořádání letních kurzů (Letní dílny hudební výchovy), stala se kolektivním členem České hudební rady při UNESCO (předseda SHV ČR je členem prezidia a pedagogické sekce ČHR), spolupracuje s MŠMT ČR (naposledy na tvorbě Standardů pro základní vzdělávání – hudební výchova), NÚV Praha (Národní ústav pro vzdělávání) v projektu Lektori – mentori pro základní školy a s pracovišti NIDV v rámci republiky. Místopředsedou SHV ČR je Jiří Holubec, současný tým společnosti tvoří Rafaela Drgáčová, Alena Tichá, Eva Jenčková, Anna Velanová, Miloš Hons, Vladimír Hrdina, Dagmar Zemánková, Luboš Hána, Marie Nová, Karel Horňák, Drahoslav Straněk, Vladimír Fiedler, Jan Prchal ml., Jakub Kacar, Josef Kurfířt, zahraničním partnerem je Belo Felix.

Čestné předsednictvo tvoří Lukáš Hurník a Jakub Hruša (jeho členem byl i Pavel Jurkovič), čestnými členy kolegia jsou Alberto Alvarado Reyes (Mexiko), Wolfgang Mastnak (Německo/Rakousko), Belo Felix (Slovensko), Ing-Mari Ek a Bengt Albinsson (Švédsko) a Suguru Agata (Japonsko).

SHV ČR uděluje od roku 2010 čestné ocenění za přínos hudební výchově a dlouhodobé úspěšné působení v podmínkách regionálního školství – *Cenu Jaroslava Herdena*, která je zaštitěna Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. K dnešnímu dni toto ocenění obdrželo 14 osobností.⁷

SHV ČR u příležitosti Roku české hudby 2014 připravila projekt *Zpívejte denně 10 minut se svým dítětem*, který je zaměřen na rodinné zpívání a muzicírování a neměl by se omezit pouze na RČH 2014. Partnerem se stalo Rádio Junior se Zorou Jandovou a k projektu se již připojilo množství rodičů, pedagogů i známých osobností⁸.

Nejvýznamnější akcí roku 2014 z pohledu SHV ČR byla bezesporu konference *Hudební výchova pro třetí tisíciletí*, organizovaná ve spolupráci s Katedrou hudební výchovy PF UJEP Ústí nad Labem a ZŠ a ZUŠ Jabloňová Liberec. Záštitu nad

⁷ <http://www.shvcr.cz/herden/herden.pdf>

⁸ <http://www.shvcr.cz/zpivejte/index.html>

konferencí přijali rektor UJEP prof. René Wokoun, ministr školství Marcel Chládek a ministr zahraničních věcí Lubomír Zaorálek. Mediálními partnery byly Český rozhlas – Vltava a časopis Harmonie. Konference byla zaměřena na problémy školní hudební výchovy a měla by nastartovat období hledání odpovědí na otázky, které současná doba hudební výchově klade. Jednalo se tedy o setkání nadmíru důležité, které lze přirovnat k nitranským konferencím v 80. letech minulého století, které do značné míry určily další směřování hudební výchovy u nás. První nitranská konference byla zahájena 7. listopadu 1984 - tedy na den přesně před 30 lety. Náhoda?

Společnost pro hudební výchovu prošla za 80 let své existence složitým vývojem, musela se vyrovnat s dlouhou řadou obtíží a překážek. Všechny etapy jejího působení však mají několik společných bodů – vždy reprezentovala progresivní názory a metody výuky (řada požadavků z předválečného období je aktuálních i dnes), vždy na vysoké úrovni reprezentovala výsledky českého a slovenského hudebního školství, vždy odborně a kriticky reflektovala aktuální stav hudební výchovy v celém vzdělávacím spektru a vždy sdružovala aktivní a kreativní osobnosti z řad pedagogů, muzikologů, umělců i laické veřejnosti.

V současné době není situace předmětu hudební výchova rozhodně ideální – důvodů a příčin, proč tomu tak je, lze nalézt více. Je potěšitelné, že současná Společnost pro hudební výchovu České republiky se snaží aktivně vstupovat do procesů, které tento stav mohou – když ne změnit – tak alespoň částečně korigovat. Jako nezisková organizace je vnímána jako partner MŠMT ČR, se kterým spolupracuje na dokumentech strategického významu. To je určitým příslibem do budoucna.

5. Rezoluce mezinárodní hudebně výchovné konference Hudební výchova pro třetí tisíciletí

Z jednání konference vyplynulo několik závěrů, které by mohly být výchozími body pro práci v nadcházejícím období:

- *jedním ze základních problémů současné hudební výchovy je jednoznačně nedostatečná příprava učitelů, která neodpovídá požadavkům současné ani budoucí praxe. Toto břímě leží na pedagogických fakultách, které jsou za přípravu pedagogů odpovědné. Důležitou roli zde m.j. hraje nedostatečné financování uměleckých studijních oborů obecně.*

- jako velmi důležité a v současné době nenahraditelné je *další /do/vzdělávání učitelů* formou seminářů, dílen a kurzů. Na tuto problematiku by mělo být pamatováno v kariérním řádu. Smutným faktem zůstává, že se problém dalšího vzdělávání týká i čerstvých absolventů pedagogických fakult.
- jakkoli jsou vítané, prospěšné a důležité aktivity v oblasti propojování školní hudební výchovy se sférou uměleckou⁹ nebo zapojení soukromých subjektů, nadací a společenských organizací¹⁰, prioritou zůstává *zkvalitnění a zefektivnění hudební výchovy jako povinného předmětu ve všech devíti ročnících ZŠ*.
- nutnost využívat možností neformální a neinstitucionální hudební výchovy ve volnočasových aktivitách mládeže, důraz na aktivity ve sféře společensko sociální, nikoli striktně umělecké.
- důležitou podmínkou zůstává *otevřenost hudební výchovy různým formám a metodám výuky*¹¹ vedoucím k požadovaným výsledkům (viz. Standardy HV, RVP ZV), vytváření prostoru pro pedagogickou tvořivost a možnosti prezentace pozitivních výsledků, byť pouze dílčích.
- trvalé hledání prostoru v médiích pro *prezentaci a popularizaci* výsledků *hudební a v širším pojetí estetické výchovy* a jejího přínosu pro jedince i společnost.
- trvalý *akcent na činnostní pojetí* předmětu v celé jeho šíři.
- nutnost integrace a smysluplné *využívání multimédií a moderních technologií* v práci se zvukem ve výuce.
- iniciování vzniku aktuálních a atraktivních metodických materiálů, didaktických pomůcek a učebnic.
- vytváření prostoru a příležitostí pro školy a spolky k získávání prostředků k *zajišťování optimálních podmínek pro výuku* (hudební nástroje, zařízení, programy, metodické a notové materiály, hudební nosiče atd.).
- na konferencích důrazně akcentovat spojení teorie s praxí

Tyto požadavky navazují na rezoluci¹² I. Mezinárodního kongresu o hudební výchově, který se v roce 1934 uskutečnil v Praze pod heslem *Výchova hudbou k humanismu* a myšlenky mezinárodní hudebně pedagogické konference *Kreativita a integrativní pedagogika v evropské hudební výchově*, která se konala v Praze v roce 1994 m.j. u příležitosti 60. let založení SHV¹³.

6. Česká Orffova společnost

Zaměřujeme-li se na progresivní trendy v praktickém hudebním vzdělávání, nelze opomenout význam a přínos *České Orffovy společnosti* (dále ČOS), která byla založena

⁹ např. projekty České filharmonie, Nuberg, Koncerty pro děti a rodiče online realizované v Jihočeském kraji

¹⁰ Nadace Harmonie a česká verze projektu El Sistema, Muzicírování nejen pro školáky společnosti Petrof, Zpívejte denně 10 minut se svým dítětem SHV ČR a podobně.

¹¹ Klasické i netradiční postupy a metody, Composing in clasroom – elementární komponování, Slyšet jinak ...

¹² GREGOR, Vladimír. *Československá společnost pro hudební výchovu (1934 - 1938) a mezinárodní dosah její činnosti*. Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě sv. 29, 1974, str. 99 – 100.

¹³ HERDEN, Jaroslav. *Myšlenky evropských hudebních pedagogů*. In: Časopis Hudební výchova, 1994/95, č. 1, str. 2 – 3

VÁŇOVÁ, Hana. *Naši a slovenští pedagogové na konferenci*. In: Časopis Hudební výchova, 1994/95, č. 1, str. 4– 5.

v roce 1995 při České hudební společnosti a jako jedna ze sekcí pro hudební výchovu při ní pracovala do roku 2006.

Její založení bylo logickým vyústěním snah pedagogů reagujících na stagnující tendence v české hudební pedagogice a toužících ji obohatit o nové didaktické impulsy a zkušenosti ze zahraničí; rozvojem hudební výchovy podle nejmodernějších světových, či evropských trendů se ostatně zabývá dodnes. Za všechny, kteří se na propagaci nového pedagogického směru podíleli, jmenujme alespoň Evu Kröschlovou, Boženu Viskupovou, Libuši Kurkovou, Vladimíra Poše, Petra Jistela, Miroslava Střeláka, Ladislava Daniela a Pavla Jurkoviče (prvního předsedu ČOS), dále pak skladatele Petra Ebena a Ilju Hurníka, kteří za spolupráce s Evou Kröschlovou, Wilhelmem Kellerem, Janem Dostalem, Vladimírem Pošem a Pavlem Jurkovičem vytvořili v 60. letech nejzdařilejší a světově uznávanou adaptaci Orffova Schulwerku – čtyřdílnou „Českou Orffovu školu“.¹⁴

Dnes tolik skloňovaný pojem „kreativita“ se naplňoval již dříve právě prostřednictvím tzv. „elementární hudby“ německého skladatele a pedagoga Carla Orffa, který, stejně jako jeho spolupracovnice Gunild Keetman, kladl důraz na přirozené předpoklady a zájmy každého dítěte a jeho touhy po vlastním uměleckém vyjádření - bez ohledu na věk či talent. Humanistické pojetí výchovy vycházelo z odkazu významných světových pedagogů minulosti a zdůrazňovalo celistvost utváření lidské osobnosti pomocí spojení pohybu, hudby a řeči – i proto je dodnes aktuální a nadčasové.

V současnosti pracuje Česká Orffova společnost jako samostatný zapsaný spolek navazující na to nejlepší z odkazu Carla Orffa a sdružující nemalé množství pedagogů a příznivců kreativního přístupu k výuce z celé České republiky. Její snahou je podílet se na procesu celoživotního vzdělávání pracovníků a studentů ve sféře pedagogické, sociální a medicínské, její aktivity jsou ale ustavičně otevřeny i široké veřejnosti. Ta je o činnosti ČOS informována články v odborném tisku, ale také na webových stránkách¹⁵. V tomto ohledu jsou cíle ČOS velmi blízké východiskům, ze kterých vychází SHV ČR a logicky z nich vyplývá spolupráce obou subjektů. Klíčovou osobností se v tomto ohledu stala Rafaela Drgáčová z Jeseníku.

V rámci akreditovaných vzdělávacích seminářů poskytuje ČOS prostor pro praktické prožívání nových postupů, důraz je kladen rovněž na schopnost sebereflexe,

¹⁴ Česká Orffova škola I. – III. Editio Supraphon Praha 1969 a 1972. (Začátky, Pentatonika, Dur – moll)
Česká Orffova škola IV. Muzikservis Praha 1996. (Modální tóniny)

¹⁵ www.orff.cz

autorelaxace a uvolnění fantazie, což jsou základní prvky výchovy 21. století. Semináře odrážejí teoretický odkaz současných pedagogických směrů, podněty pro svou práci při nich nalézají i ti, kteří se zabývají přípravou Rámcových vzdělávacích plánů na všech typech škol. Čeští i zahraniční lektori předávají své zkušenosti s Orff Schulwerkem s otevřeným přijímáním dalších trendů (Kodaly, Dalcroze, Gordon, Steiner, Suzuki, Hauwe, Kritické myšlení, Step by Step, Lernende Schule atd.) - tím je zajištěna kontinuita a aktuálnost vzdělávacího procesu.

ČOS je platnou a aktivní součástí mezinárodní organizace Orff Forum Salzburg a ISME, úzce také spolupracuje s Orffovými asociacemi na Slovensku, v Polsku, Maďarsku, Chorvatsku, Slovinsku, Německu a Rakousku. Je potěšitelné, že ohlasy na její působení přicházejí i z Itálie, Turecka, Řecka, Litvy, Finska, USA a Jižní Afriky - to vše umožňuje komplexně nahlédnout na problematiku hudební výchovy v evropském a světovém kontextu.

ČOS má snahu nadále oslovovat a inspirovat všechny, kterým není lhostejný celistvý vývoj člověka, zároveň pak nabízet ucelený názor na múzickou výuku v duchu ideí Carla Orffa pro žáky a vyučující na všech typech škol, včetně škol vysokých.

Zlepšení propagace a publikační činnosti, rozšíření členské základny, spolupráce na domácí i zahraniční akademické půdě, aktivní podíl na celoživotním vzdělávání a organizace regionálních, celostátních a mezinárodních setkávání – to jsou úkoly, které stojí před celou ČOS s předsedkyní Lenkou Pospíšilovou, lektory i řadou dobrovolných spolupracovníků v hlavním městě i regionech.

Východiskem těchto snah budiž i v příštích letech myšlenka blízkého spolupracovníka C. Orffa, prof. Wilhelma Kellera: „*Orffova elementární hudba není metoda, ale ukazatel cesty.*“

7. Hudební vzdělávání v současnosti

Současný stav hudebního vzdělávání u nás lze jednoznačně zhodnotit jen stěží. Této problematice se v minulosti věnovala řada odborných konferencí a symposií: mimo již uvedených jsou to např. *Teorie a praxe hudební výchovy*, které ve dvouletých cyklech pořádá Katedra hudební výchovy PedF Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s EAS¹⁶ a MŠMT ČR za podpory Mezinárodního visehradského fondu v Bratislavě,

¹⁶ European Association For Music In Schools

Grantové agentury UK v Praze. Dosud poslední, v pořadí čtvrtá konference se uskutečnila v prostorách MŠMT v Praze ve dnech 12. a 13. 11.2015.

Katedra hudební výchovy PedF Masarykovy univerzity Brno organizuje mezinárodní hudebně pedagogickou konferenci *Musica viva in schola* – její 27. ročník se v Brně uskutečnil 21. – 22. 10. 2014 s názvem „*Hudební výchova – terra cognita II*“. Jedním ze dvou témat byly Aktuální otázky hudební výchovy. V diskusi byla otevřena témata Standardů pro základní vzdělávání – hudební výchova nebo alternativních přístupů k rozvíjení kreativity žáků a studentů, m.j. Composing in the Classroom.

Tato setkání se v naprosté většině věnují formálnímu hudebnímu vzdělávání, institucionalizované hudební výchově realizované především na různých stupních našeho školského systému, včetně ZUŠ. V posledním období se nicméně stále častěji silněji projevuje význam a potřeba realizace hudebního vzdělávání v nejširším smyslu slova i v podobě neinstitucionalizované, tedy realizované neformálně mimo školní prostředí.

Na potřebu deklarovat hudební (širěji pojato uměleckou) výchovu jako základ vyváženého estetického, emocionálního, kreativního, kognitivního a sociálního rozvoje dětí, mládeže i dospělých, posílit synergii mezi těmito složkami a zajištění zájemcům ze všech sociálních prostředí celoživotní přístup k ní¹⁷ poukázalo diskusní fórum *Umělecké vzdělávání a role kulturních institucí*, které se uskutečnilo v září 2011 v prostorách MŠMT v Praze.¹⁸ V úvodním referátu prof. Ivo Medek nastínil několik základních myšlenek, které vycházely ze závěrů 2. světové konference UNESCO o umělecké výchově, která proběhla v Soulu v roce 2010¹⁹. Ze Soulského programu vyplynul akcent na co nejširší dostupnost uměleckého vzdělávání, tedy jakýsi demokratizační apel. Tato problematika bývá u nás často bagatelizována s poukazem na skutečnost, že u nás funguje i ve světovém měřítku unikátní síť základních uměleckých škol a tím že je tato záležitost v našich podmínkách vyřešena. Ovšem skutečnost již tak optimistická není.

Umělecké vzdělávání obecně vždy bylo, je a nepochybně i bude záležitostí poněkud výlučnou, která nebyla a není dostupná všem. Dnes je v našem vzdělávacím systému realizují základní umělecké školy (a v návaznosti na ně konzervatoře, střední umělecké

¹⁷MEDEK, Ivo. Úvodní referát diskusního fóra *Umělecké vzdělávání a role kulturních institucí*, Praha 2011, sborník příspěvků

¹⁸ Diskusní fórum *Umělecké vzdělávání a role kulturních institucí*, Praha 22. a 23. 9. 2011. Organizátoři: MŠMT ČR, MK ČR, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu. Partneři: AZUŠ ČR, Česká hudební rada, Janáčkova akademie múzických umění, Společnost pro hudební výchovu ČR, Univerzita Palackého v Olomouci, Ústřední umělecká rada ZUŠ.

¹⁹ UNESCO's Second World Conference on Arts Education. Soul, Jižní Korea, 25. – 28. 5. 2010

školy a následně akademie a vysoké umělecké školy), jejichž kapacita pokrývá necelých 20 % procent sledované populace. Zcela jasně tedy vyplývá, že ideální platformou pro realizaci cílů Soulského programu jsou základní školy, které ze zákona absolvuje 100 % populace. Umělecké předměty vzdělávací oblasti Umění a kultura (především hudební a výtvarná výchova) jsou součástí učebních plánů ve všech ročnících. Je evidentní, že se současným pojetím předmětu hudební výchova to možné není a je nutno nově definovat cíle předmětu jako takového. Nové přístupy k výuce a rozvíjení kreativity existují a dokonce se formou projektů realizují (např. Slyšet jinak, jednotlivé ateliéry Letních dílen hudební výchovy ...). Je otázkou, jak na tyto potřeby reagují instituce, které pedagogy připravují – tedy katedry hudební výchovy pedagogických fakult.

7.1. ZUŠ

ZUŠ vykazují dlouhodobě vynikající výsledky a je nezpochybnitelné, že mají nezastupitelné a pevné místo v systému našeho uměleckého vzdělávání. Přestože ZUŠ neposkytují stupeň vzdělání, jedná se o komplexní studium, poskytující základy vzdělání v jednotlivých oborech podle zásad obsažených v RVP ZUV.²⁰ Jestliže se ale v roce 2014 v základních školách vzdělávalo 854 134 žáků a v ZUŠ 246 943 žáků (údaj k 30. 9. 2015, v tomto počtu jsou zahrnuti i žáci ZUŠ II. stupně, tedy i studenti středních škol)²¹, je evidentní, že základní umělecké vzdělávání apel na co nejširší dostupnost uměleckého vzdělávání zajistit nemůže. V počtu žáků ZUŠ jsou zahrnuty všechny obory, tedy hudební, taneční, výtvarný a literárně dramatický. V oboru hudebním se k tomuto datu vzdělávalo 161 409 žáků, což představuje 18,9 % z celkového počtu populace školního věku.

7.2. HV na ZŠ, školy s rozšířenou výukou HV

Na základě výše uvedeného lze prohlásit, že ideálním prostorem pro hudební vzdělávání v nejširším smyslu slova je školní hudební výchova, realizovaná jako povinný vyučovací předmět ve všech devíti ročnících základního vzdělávání.

²⁰ TICHÁ, Jiřina. Formální umělecké vzdělávání v ČR, koncepce, výhledy. Diskusní fórum Umělecké vzdělávání a role kulturních institucí, Praha 2011, sborník příspěvků. K lednu 2011 se v základních školách vzdělávalo 789 426 žáků a v ZUŠ 234 565 žáků (údaj k 30. 9. 2010, v tomto počtu jsou zahrnuti i žáci ZUŠ II. stupně, ve většině případů studenti SŠ a týká se všech uměleckých oborů, nejen hudebního).

²¹ Údaje poskytnuté MŠMT ČR

Současný stav a úroveň školní hudební výchovy byly často podrobovány ostré kritice²² z různých úhlů pohledů. I když se nelze zcela ztotožnit s názory, které nad stávající hudebností mládeže lámou hůl, faktem zůstává, že díky široké nabídce jiných lákadel jak nakládat (a leckdy mrhat) volným časem tradiční ideál aktivní instrumentální či pěvecké hudebnosti doznává značných trhlin. Hudba, jako vše okolo nás, se proměňuje a k prověřeným hodnotám přibývá množství hudby nové, ve které je těžké se jen orientovat, natož ji objektivně zhodnotit. A u mládeže, která si svá kritéria a hodnotový systém teprve utváří, je to mnohanásobně obtížnější. Je skutečností, že výuka hudební výchovy na tyto výzvy dokáže reagovat pouze částečně a nesystémově. Základní školství – a tedy i jmenovaný předmět – prochází bouřlivými změnami. Je jistě pozitivní, že pedagog již není striktně svazován osnovami a zkonstatěnými předpisy a školy si vytvořily své vlastní školní vzdělávací programy (ŠVP) šité na míru žákům i pedagogům. Obsahové mantinely a hodinové dotace jsou vymezeny rámcovým vzdělávacím programem (RVP), obsahově příbuzné předměty je možno slučovat. Vše je tedy v pořádku, jenže... Předměty oblasti Umění a kultura (tedy: hudební a výtvarná výchova) by měli žáci absolvovat ve všech ročnících základního vzdělávání. Ovšem Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (Čj. 15523/2007-22) otevírá školám prostor pro interpretaci, která v důsledku vede k rušení hudební výchovy jako samostatného předmětu v 8. a 9. ročníku – na některých školách se již nevyučuje a je nahrazen výchovou výtvarnou.

De iure je vše v pořádku, dotace přidělených hodin oblasti Umění a kultura jsou formálně naplněny, ale de facto je zde zatloukán hřebík do rakve nejen hudební výchově, ale možná obecné kulturnosti jako takové. Jistě, osvědčený ředitel nic takového nepřipustí, ale lze se setkat i s názory typu „... a pokud dítě nebude vůbec, ale vůbec nic vědět o Mozartovi, Beethovenovi, Smetanovi a Dvořákovi, může být v životě spokojené a vyrosté z něho i tak kvalitní člověk...“ Je třeba trvat na tom, aby předmět, jehož obsahem je hudba, ať se pak již jmenuje jakkoliv, byl přítomen po celé základní vzdělávání v osnovách. Udržet hudební výchovu, která rozvíjí téměř jako jediný předmět i cit, až do 9. ročníku je nutné nejen proto, že se s ničím takovým již nemusí mladý člověk v životě potkat, ale také kvůli návaznosti na další teoretické a hlavně

²² DANIEL, Ladislav. Jaká by měla a naopak neměla být hudební výchova v tomto století? *Aura Musica* č. 6 – sborník příspěvků konference Hudební výchova pro 3. tisíciletí, Ústí nad Labem 2014

praktické vzdělávání, které probíhá na gymnáziích (čtyřletých), konzervatořích. Hudba, cit a estetická výchova nesmí, zvláště v dnešní době, do určitého věku chybět.

Jedním ze základních problémů uměleckého vzdělávání je tedy zkvalitnění přípravy budoucích pedagogů HV na pedagogických fakultách - tak, že jejich příprava v praktických disciplínách (nástroj, sbor, dirigování sboru apod.) bude chápána jako příprava umělecká a tedy i tak finančně podporována (zvýšení koeficientu). Příprava učitelů HV na pedagogických fakultách v oblasti praktické (nástroj, zpěv, sborová a orchestrální praxe a její výstupy ve sborech, orchestrech atd.) není chápána jako příprava „umělecká“, tedy v oblasti umění, ale jako záležitost čistě pedagogická, metodická, tedy běžná výuka, kterou lze realizovat i hromadně. Přestože mnozí učitelé HV dělají s dětmi skutečné umění a mají výborné výsledky, není hudební výchova (tedy umělecká výchova) považována za předmět umělecký, jinak by musela být financována jiným způsobem (konzervatořím a dokonce i některým ZUŠ mohou pedagogické fakulty jen závidět). Je nutno připomenout skutečnost, že se budoucí učitelé HV se nerekрутují jen z těch 18 procent žáků ZUŠ nebo ještě menšího procenta žáků konzervatoří. Naopak: často jsou přivedeni a připraveni k přijímacím zkouškám na PF svými učiteli ze ZŠ a SŠ i díky tomu, že hráli pod jejich vedením léta v kapele nebo zpívali ve sborech.²³

Hudební výchova by měla nabízet alternativy k běžně konzumovanému „spotřebnímu“ zboží, které žáci rozhodně nevyužijí hned a jistě ne všichni. Měla by svým způsobem kultivovat, otevírat pomyslné dveře do světa hudby obecně, pomáhat orientovat se na dosti nepřehledné hudební scéně a podílet se nenásilně na vytváření hodnotového systému dospívající mládeže. Když se o to nebudeme na základních školách alespoň pokoušet, připravíme se o možnost pracovat s mládeží v tom nejcitlivějším věku.²⁴

Vynikajících výsledků dlouhodobě dosahují školy z rozšířenou výukou HV, tedy školy, které přejaly nebo svým způsobem modifikovaly projekt, který navrhl, prosadil a realizoval na ZŠ na Třídě Svornosti v Olomouci v letech 1966 až 2004 prof. Ladislav Daniel. V roce 1987 došlo k rozhodnutí ministerstva školství o zavedení tzv. olomouckého modelu na těch školách, kde pro ně budou vhodné podmínky. V dalším

²³ HOLUBEC, Jiří. PRCHAL, Jan. Umělecké vzdělávání v podmínkách školní hudební výchovy. Diskusní fórum Umělecké vzdělávání a role kulturních institucí, Praha 2011, sborník příspěvků.

²⁴ PRCHAL, Jan. Nastává čas bít na poplach? Hudební výchova ve 21. století. Sborník příspěvků z konference Teorie a praxe hudební výchovy II, UK Praha 2011

období pak u nás podle tohoto vznikaly další základní školy s rozšířenou výukou hudební výchovy²⁵. Tyto školy s upravenými učebními plány (a dnes vlastními Školními vzdělávacími programy) úzce spolupracovaly s Lidovými školami umění, dnes ZUŠ. Současná situace tak příznivá zdaleka není – řada těchto škol od projektu z různých důvodů odstoupila (leckdy pod tlakem rodičovské veřejnosti nebo nekompetentního vedení školy či zřizovatele byly upřednostněny jiné předměty, počínaje výukou cizích jazyků a konče informatikou) nebo koncepci upravila a omezila pouze na I. stupeň ZŠ, často bez spolupráce se ZUŠ, čímž základní myšlenka prof. Daniela téměř vzala za své. Rovněž jakýsi „dohled“ MŠMT, organizační i metodický, v průběhu let slábl a se zavedením současné koncepce základního vzdělávání zmizel zcela.

V místech, kde byly vhodné podmínky a vůle „osvíceného“ zřizovatele, vznikly sloučením (případně vytvořením nové ZUŠ)²⁶ ZŠ a ZUŠ školy, které vytvářejí pro umělecké vzdělávání tohoto druhu podmínky zcela nadstandardní. Tyto školy mají své vzájemně provázané ŠVP pro oba dva segmenty, výuka ZUŠ a ZŠ je v určitých rovinách propojována (využívání potenciálu pedagogického i nástrojového, učebních pomůcek, vybavení PC a pod.) a lze proto hovořit o oné synergii, kterou akcentovalo již zmíněné diskusní fórum 2011 a Soulský program UNESCO.

V současné době není překvapivý absurdní postoj AZUŠ ČR²⁷, která tyto školy nejen že nepřijímá za své členy, ale po sloučení ZUŠ s dalším subjektem (který je zcela v kompetenci zřizovatele a ZUŠ jako taková jej nemůže ovlivnit) tyto školy ze svých řad vylučuje. Jak jsem zjistil, při současném postoji AZUŠ ČR nelze změnu v tomto směru očekávat.

²⁵ Praha, Ústí nad Labem, Brno, Pardubice, Karlovy Vary, Liberec, Hradec Králové, Brandýs n. Labem, Česká Lípa, České Budějovice, Havířov, Kladno, Kolín, Most, Opava, Orlová, Písek, Příbram, Tábor, Teplice, Třinec, Vysoké Mýto a Zlín

²⁶ První škola tohoto typu vznikla v roce 1992 v Liberci na ZŠ Jabloňová: při ZŠ s rozšířenou výukou HV (projekt zahájen 1. 9. 1989) vznikla dvouoborová ZUŠ, která dlouhodobě dosahuje velmi dobrých výsledků jak ve specializované výuce individuální i kolektivní, tak v obecně pojímané hudební výchově, tedy i u žáků, kteří nejsou do projektu rozšířené výuky zahrnuti a absolvují pouze „běžnou“ výuku s jednohodinovou dotací týdně. Škola spolupracuje s několika univerzitami (PedF TU Liberec, PedF UK Praha, PedF UJEP Ústí nad Labem), s partnery ze zahraničí a spolupodílí se na realizaci Letních dílen HV SHV ČR.

²⁷ Asociace základních uměleckých škol České republiky (AZUŠ ČR) byla založena ustavující schůzí dne 30. dubna 1999 v Praze. <http://www.azus-cr.cz/>

7.3. Standardy pro základní vzdělávání – hudební výchova

Směr, kterým by se mohla ubírat současná školská hudební pedagogika a příprava budoucích pedagogů naznačují Standardy ostatních vzdělávacích oborů, kam patří i standardy dvou povinných oborů oblasti Umění a kultura, tedy standardy pro HV a VV, které ovšem na rozdíl od standardů např. matematiky nebo českého jazyka nejsou povinné.²⁸ Zadavatelem zpracování standardů je MŠMT, řešitelem NÚV Praha. Standardy vycházející z RVP ZV byly v roce 2015 odbornou pracovní skupinou zpracovány do tří úrovní (minimální, optimální a excelentní), ke každé úrovni byly připraveny nezávazné příkladové úlohy s metodickými komentáři.

Předkladatelé standardů vycházeli při jejich koncipování z těchto premis:

- 1) hudební výchovu vyučují aprobovaní učitelé
- 2) minimální úroveň úloh je schopen splnit každý žák

Jen aprobovaní učitelé jsou schopni vést žáka tak, aby ilustrativní úlohy splnil. Určité procento neaprobovaných učitelů chápeme jen jako přechodný stav, který nesmí ovlivnit požadavky stanovené standardy. Standardy hudební výchovy jsou koncipovány jako soubor příkladových úloh vztahujících se k očekávaným výstupům Hudební výchovy stanovených v RVP ZV.

Očekávané výstupy jsou určeny pro žáky pátých a devátých tříd, vycházejí z pedagogických, psychologických a sociologických specifik vázících se k uvedenému věku dítěte. Proto i standardy jsou určeny pro uzlové body vzdělávací dráhy žáka - na konci 5. a 9. ročníku.

Očekávané výstupy RVP ZV jsou stavěny tak, aby byly „měřitelné“, tedy aby zjistily a zajistily určitou měřitelnou – pozorovatelnou a hodnotitelnou kvalitu. Proto i indikátory pro jednotlivé očekávané výstupy jsou ve standardech stavěny podobně. Prostřednictvím příkladových úloh jsou pak jednotlivé očekávané výstupy rozpracovány tak, aby představovaly určité vodítko a inspiraci pro pedagogy.

Jednotlivé úlohy respektují činnostní pojetí hudební výchovy. Ve standardech se nenabízejí ani nepředepisují konkrétní metodické postupy, naopak standardy jsou otevřené různým přístupům a metodám. To se týká rovněž výběru písňového repertoáru,

²⁸ <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=9832>

poslechových skladeb, úprav pro instrumentální činnosti i pohybových aranžmá. Ilustrativní úlohy nejsou nikterak závazné a lze je libovolně modifikovat nebo vytvářet úlohy zcela jiné. Formulace standardů a tři úrovně úloh (minimální, optimální a excelentní) umožňují v maximální možné míře zohlednit individuální dispozice žáků a vytvářet tak podmínky pro úspěšnou realizaci. Minimální úroveň přitom představuje pomyslnou hranici splnitelnosti, úlohy této úrovně musí zvládnout každý žák.

Zvláště u standardů určených pro 9. ročník není možná jiná interpretace (nejedná se o úlohy pro 7. nebo 8. ročník).

Práce na koncepci standardů by měla pokračovat i v roce 2016 a kromě výše uvedených subjektů na jejich přípravě participuje i Společnost pro hudební výchovu.

8. Jak z toho ven? Příprava pedagogů

Příčin neutěšeného stavu naší hudební výchovy na školách je jistě více a nebudeme je zde vyjmenovávat²⁹. Měli bychom se především soustředit na řešení tohoto stavu, tedy na místo, kde ten začarovaný kruh rozetnout a pokusit se o nápravu. Jednou ze základních příčin, na které se panuje obecná shoda, je vysokoškolská příprava pedagogů.

„... já mám takový pocit, že současné vysokoškolské vzdělávání učitelů není v pořádku, že nemůže vyřešit ten problém ukázat moderním učitelům, moderním v tom pravém, myšlenkovém smyslu slova, cestu, protože ta akademická půda je příliš ... zastaralá. A v tom momentě vidíte, jaký ty kurzy mají význam, neboť zde to vždy – a v poslední době obzvláště – hýřilo novým duchem.“³⁰

Univerzitní vzdělávání, jakkoli se pokoušející akceptovat současné trendy a aktuální problémy předmětu, nemůže operativně, tedy okamžitě reagovat na výzvy, které každodenní pedagogická praxe na školách – základních, středních nebo základních uměleckých – přináší. V tento moment vyvstává důležitost a nezastupitelnost dalšího vzdělávání pedagogů. Řešení, které může částečně odstranit nejakutnější problémy nabízejí letní týdenní kurzy pořádané Společností pro hudební výchovu.

²⁹ Viz. Str. 343. FUKAČ, Jiří. VYSLOUŽIL, Jiří. MACEK, Petr. Slovník české hudební kultury. Praha: Editio Supraphon. 1997. ISBN 80-7058-462-9.

³⁰ Z posledního veřejného vystoupení prof. Jaroslava Herdena 20. srpna 2009 v Liberci při slavnostním setkání ke 40. výročí letních hudebních kurzů. Jeho moudrá a vtipná analýza stavu hudební výchovy neztratila nic na aktuálnosti.

Tradice letních hudebně výchovných kurzů sahá do 60. let minulého století. Inspirací byly kurzy Orffova institutu v Salzburku, tradice našich kurzů začíná v Chebu, odkud se postupně stěhovaly do dalších měst – Liberce, Mostu, Znojma, Rychnova nad Kněžnou. V současnosti je hostitelkou kurzů ZŠ a ZUŠ Jabloňová v Liberci. Také název se změnil – z Kurzů modernizace hudební výchovy se staly Letní školy hudební výchovy a současná podoba nese název Letní dílna hudební výchovy. Od počátku kurzy organizovala Česká hudební společnost ve spolupráci s hostitelskými zařízeními. V důsledku zániku České hudební společnosti se organizace musela ujmout Společnost pro hudební výchovu – v letech 2008 až 2012 ve spolupráci s Centrem dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků UJEP Ústí nad Labem. Další ročníky již akreditovala a pořádala Společnost pro hudební výchovu ve spolupráci se ZŠ a ZUŠ Jabloňová v Liberci, která pro kurz vytváří po všech stránkách optimální podmínky.

Po celou dobu konání kurzů se účastníkům věnovaly týmy lektorů, sestavené v naprosté většině z výrazných osobností naší hudební pedagogiky³¹. Jsou to právě kurzy tohoto druhu, které umožňují prakticky ověřit nové trendy a podněty, připravovat metodické situace a pomůcky, které operativně reagují na aktuální potřebu pedagogické praxe. Přístup lektorů je různý, kombinují tradiční i netradiční přístupy k daným tématům, umožňují odlišný úhel pohledu a velmi často nechybí potřebný humor a tedy ještě potřebnější nadhled.

Letní dílna hudební výchovy vychází obecně z činnostního pojetí předmětu a především nabízí možnost si aktivně vše vyzkoušet – nejlepším motivačním prvkem v hudební výchově je hudba sama, nejlépe ve vlastním, byť třeba nedokonalém podání. Pro mnohé pedagogy (zejména kolegyně) je to leckdy první příležitost v životě si zahrát s někým, být spoluúčasten tvoření a interpretace hudby, být spoluodpovědný za společný výsledek a zažít to, co lze realizovat de facto pouze v kolektivní výuce. Pro mnohé z účastníků kurzu to znamená rozhodující předěl v jejich praxi. Smutným faktem je skutečnost, že to platí i pro čerstvé absolventy kateder hudební výchovy pedagogických fakult nebo studenty závěrečných ročníků studia, kteří na kurz jezdí rovněž. Několikrát bylo možno slyšet repliku: „ ... *jak je možný, že jsem se tohle nedozvěděla na fakultě?*“ S principy činnostní hudební výchovy se lze v různé míře setkat v dílnách všech lektorů, primárně však v práci pěveckého sboru a orchestru, který je otevřen pro každého

³¹ Ladislav Daniel, Pavel Jurkovič, Josef Říha, Petr Jistel, Miroslav Střelák, Bohuslava Danielová, Božena Viskupová, Jaroslav Koutský, Jaroslav Herden, Alena Tichá, Eva Jeníčková, Anna Velanová, Jiří Holubec, Jan Prchal, Miloš Hons, Vladimír Hrdina, Pavel Kratochvíl, Adolf Škarda, Belo Felix, Wolfgang Mastnak, Zdeněk Šimanovský, Dagmar Zemánková, Marie Nová, Eva Kulhánková, Lenka Drnovská a další.

z účastníků, který má zájem, nebo lépe řečeno – překoná ostych. Tradice orchestrální hry se vine celou historií letních kurzů – uvedu Miroslava Střeláka (znojemské kurzy), Jaroslava Herdena, který pracoval s orchestrem na kurzech v Rychnově nad Kněžnou a skončil u Jiřího Holubce, který orchestr vede v současnosti. Ostatně – právě vystoupení orchestru složeného z učitelek a učitelů hudební výchovy bylo vyvrcholením závěrečného koncertu konference Hudební výchova pro 3. tisíciletí v Ústí nad Labem v listopadu 2014.

Dalším důležitým a inspirujícím momentem hudebních dílen jsou setkání se zajímavými osobnostmi naší hudební pedagogiky a hudební scény obecně – v posledních 10 letech se měli účastníci možnost setkat s vynikajícími hudebníky, dirigenty nebo popularizátory. V průběhu kurzů je od roku 2010 udělováno čestné ocenění za přínos hudební výchově a dlouhodobé úspěšné působení v podmínkách regionálního školství – Cena Jaroslava Herdena, která je zaštitěna Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Jubilejní 25. ročník Letní dílny hudební výchovy 2014 se uskutečnil za významné podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a tematicky se zaměřil na Rok české hudby 2014. K tématu jednotliví lektoři přistupovali různě, akcentována byla vždy praktická využitelnost ve výuce, atraktivita a motivační charakter. Kurz splnil očekávání a učitelky a učitelé odjeli za svými žáky a studenty do škol spokojeni a příjemně motivováni.

Ovšem další /do/vzdělávání pedagogů pouze odstraňuje nejkřiklavější problémy současné hudební výchovy, neřeší její příčiny. To leží plně na pedagogických fakultách, které mají pro praxi připravovat nastupující generaci učitelek a učitelů. Z výše uvedeného je zřejmé, že tento úkol se jim daří plnit pouze částečně. Příčin je opět celá řada: počínaje nedostatečným financováním uměleckých oborů (a příprava učitelů HV do této oblasti ve značné míře patří), nepřipraveností uchazečů o studium (na mnohých fakultách neabsolvují talentovou zkoušku ani test zkoumající předpoklady pro studium tohoto druhu), což je pochopitelné – jsou produktem hudební výchovy, která je ve značné míře neefektivní. Skončit bychom mohli u postoje naší společnosti k této oblasti vzdělávání obecně: v současné době je chápána jako zbytná, je nedostatečně oceňovaná, v obecně pojímaném žebříčku hodnot živoří Porovnáme-li hodnocení situace v této oblasti v minulosti, paradoxně zjistíme, že určitý okruh problémů se stále opakuje a kritika přípravy a úrovně pedagogů je zde konstantou, ať byla formulována na přelomu 19. a 20. století, v roce 1936, 1994 nebo 2014. Je tedy v obecném zájmu, aby

se situace v přípravě pedagogů změnila – tento posun by mohl přinést zlepšení popisovaného stavu.

9. Závěrem

Na přelomu dubna a května 2014 vyslala SHV ČR zástupce do soutěže 2. ročníku mezinárodní hudební olympiády, která se konala v Rize. Ve dvou věkových kategoriích (12-14 let a 15-18 let) se jí zúčastnili soutěžící ze šesti států: kromě domácího Lotyšska ještě z Litvy, Estonska, Polska, Slovinska a poprvé i České republiky.

Ostatní účastníci prošli sítí školních regionálních a národních kol a celkově byla chápána účast na soutěži jako velice prestižní. Příprava našeho zástupce v celkové délce zhruba dvou měsíců spočívala v několika konzultacích, výběru písně a kompozici soutěžní skladby. Lukáš Janata se umístil celkově na druhém místě (s rozdílem 0,1 bodu) a za kompozici (Kyrie pro smíšený sbor, klavír a elektroniku) získal hlavní cenu – plně hrazený červencový mistrovský kurz v přímořské Siguldě.

Tento příklad může posloužit jako příklad toho, že náš systém může, při jeho optimálním využití, přinést vynikající výsledky, které obstojí i v silné mezinárodní konkurenci³². Faktem však zůstává, že úkolem hudební výchovy je poskytnutí adekvátního, odborného a efektivního obecného hudebního vzdělání všem dětem. A tady náš systém – dosud – selhává. Je na nás, abychom se to pokusili změnit, je nejvyšší čas.

³² Lukáš Janata absolvoval základní vzdělávání na ZŠ a ZUŠ Jablonoňová – škole s rozšířenou výukou hudební výchovy - v Liberci (pedagog Jan Prchal, obecná HV, hudební nauka, hra na basovou kytaru), klavír na ZUŠ Frýdlantská Liberec (pedagog Lea Hlízová), sborový zpěv v pěveckém sboru Severáček (sbormistři Petr a Sylvie Pálkovi), hudební praxi získal i jako baskytarista v prog-rockové kapele IceFlame a Tanečním orchestru Vladimíra Jánského, v současné době studuje na Pražské konzervatoři obor skladba (pedagog Otomar Kvěch).

10. Literatura

FUKAČ, Jiří. VYSLOUŽIL, Jiří. MACEK, Petr. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Editio Supraphon. 1997. ISBN 80-7058-462-9

GREGOR, Vladimír. SEDLICKÝ Tibor. *Dějiny hudební výchovy v Českých zemích a na Slovensku*. Praha: Editio Supraphon. 1990. ISBN 80-7058-131-X

HELPERT, Vladimír. *Základy hudební výchovy na nehudebních školách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1956

GREGOR, Vladimír. *Československá společnost pro hudební výchovu (1934 - 1938) a mezinárodní dosah její činnosti*. Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě sv. 29, 1974, str. 99 – 100.

Diskusní fórum Umělecké vzdělávání a role kulturních institucí, Praha 2011, sborník příspěvků. NIPOS, Praha 2011. ISBN 978-80-7068-012-4

AURA MUSICA č. 6/2014 – sborník příspěvků konference Hudební výchova pro 3. tisíciletí, Ústí nad Labem 2015. ISSN 1805-4056

Kreativita a integrativní hudební pedagogika v evropské hudební výchově, sborník příspěvků konference Praha 1994. Společnost pro hudební výchovu ČHS, Praha 1994.

Populární hudba a škola, Praha 2000, sborník příspěvků konference. PedF UK Praha 2000. ISBN 80-7290-013-7

Teorie a praxe hudební výchovy II, Praha 2011, sborník příspěvků konference. PedF UK Praha 2011. ISBN 978-80-7290-519-5

Teorie a praxe hudební výchovy III, Praha 2013, sborník příspěvků konference. PedF UK Praha 2014. ISBN 978-80-7290-724-3